

Stau, Volkswagen, Wolkenkratzer. Попри те, що лексичні одиниці детермінуються за чотирма групами розрізнення свого вжитку у мові, вони відображають й об'єктивну дійсність, що оточує індивідуума, а також певні досягнення у розвитку його матеріального та духовного життя. Більшість слів на початковому етапі свого існування у мові визначалася віднесеністю до вузькоспеціальних слів, що вживалися окремими групами людей у різних сферах загальнолюдської діяльності. Слова представляли у своєму значенні чітко окреслене спеціальне поняття для певної галузі науки, техніки, суспільного життя та мистецтва, характеризувалися однозначністю, тобто – представляли як терміни в мові, так і були новотворами. Однак у процесі "популяризації", а саме – поширення узусу їх ужитку та розуміння їхньої важливості для життєдіяльності людини, або ж значущості для суспільства, слова набули статусу загальнозживаної лексики, оскільки перейшли з розряду вузькоспеціалізованої термінології до загальнонаукової, а з часом і до повсякденної лексики носія мови. Водночас, більшість слів, перебуваючи навіть у статусі загальнозживаної лексики, окрім того, що є термінами, відносяться і до сучасної професійної лексики. Отже, свесвідність існування лексичних одиниць у трьохвимірному форматі у вжитку людей демонструє явище високого рівня інтелектуального розвитку суспільства незалежно від соціального статусу носія мови, оскільки мова і культура як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства становить основу життєдіяльності кожного індивідуума, відповідно й кожної групи населення, а культура того або іншого соціуму "відіграє одночасно роль середовища, засобу і результату життєдіяльності соціальних суб'єктів (індивідуумів, соціальних груп і спільнот, суспільств, людства)"

[3, с. 233]. Культура як процес і результат, а мова як система і процес не є статичними поняттями, вони відтворюють час, зміни і розвиток суспільства, є виразниками думок цього суспільства, а також формують особисті і колективні ідентичності, надають як індивідуумові, так і всьому суспільству відчуття належності до певних традицій та форм суспільної діяльності. Відтак, за позицією слова та слова власного творення у сучасній німецькій мові, "ставши свого часу знаками понять, нових для народу, який їх запозичив, або спеціальних відтінків, влилися у загальний мовний запас його і стали необхідними в численних видах словесного спілкування на новому рівні культури народу" [1, с. 114]. Більшість мовних одиниць за значенням є однозначними словами, за приналежністю до стилю мови вони входять до лексичних груп термінів та побутової лексики, за емоційним забарвленням одні слова є нейтральними, інші – афективними. За активністю вжитку більша частина одиниць є активною у мовленні усіх членів суспільства, певна ж частина вже становить пасивний запас мовця, що зумовлено дією позамовних чинників, особливо це стосується суспільно-політичної лексики.

1. Булахівський Л.А. Нариси з загального мовознавства. – К.: Радянська школа, 1955. – 247 с. 2. Булахівський Л.А. Загальне мовознавство. Т.1 // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Наукова думка, 1975. – 495 с. 3. Городянченко В.Г., Гілюн О.В. та ін. Соціологія. – К.: Академія, 2008. – 542 с. 4. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М.: Просвещение, 1968. – 338 с. 5. Кузнецова Э.В. Русский язык. – М.: Высшая школа, 1989. – 215 с. 6. Оруэлл Дж. 1984. – М.: ДЭМ, 1989. – 245 с. 7. Adamková L. Moderne Linguistik. – Wien: Edition Praesens, 2005. – 209 S. 8. Schirmacher F. Payback. – München: Blessing Verlag, 2009. 240 S. 9. Varwig C. Was wird aus unserer Sprache? // Bild der Wissenschaft. – 2010. – № 2. – S. 64 – 71.

Надійшла до редколегії 27.09.11

А. Слухай, канд. філол. наук

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ "СЛАВА" І "БЛАГО" ЗАСОБАМИ КОЛОРАТИВНИХ ТА НУМЕРАТИВНИХ ОБРАЗІВ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ ЕПОСІ¹

У статті проаналізовано основні лексеми, що об'єктивують колірне та нумеративне значення у давньоанглійських текстах, у зв'язку із репрезентацією у них ключових етноконцептів "слава" і "благо". Здійснено аналіз контекстуальної семантики нумеративів та колірних термінів в координатах профанної та сакральної картин світу; виявлено, що у давньоанглійському епосі семантика нумеративів та КТ має виражений аксіологічний компонент і корелює із елементами бінарних опозицій "слава – забуття", "слава – безчестя", "благо – шкода".

Ключові слова: колоративи, символіка числа, образ, давньоанглійський епос, етноконцепт.

В статті осуществлен анализ основных лексем, представляющих цветное и числовое значение в древнеанглийских текстах, в контексте реализации в них ключевых этноконцептов "слава" и "благо". Анализ контекстуальной семантики нумеративов и цветообозначений в координатах сакральной и профанной картин мира позволил доказать, что в древнеанглийском эпосе семантика нумеративов и ЦО содержит выраженный аксиологический компонент и отражает содержание концептуальных оппозиций "слава – забытие", "слава – бесчестие", "благо – вред".

Ключевые слова: цветообозначения, символика числа, образ, древнеанглийский эпос, этноконцепт.

This article represents research into the lexemes with color meaning (color terms) and number words in the Old English epics, and places them into correlation with the key ethnic concepts of 'glory' and 'good'. Analysis of the contextual semantics of color and number words was carried out, enabling us to assert that in the Anglo-Saxon epics, CTs and number words often occupy definite positions on the axiological scale, reflecting the conceptual oppositions of 'glory vs. oblivion', 'glory vs. dishonor', 'good vs. bad'.

Keywords: color terms, number symbolism, image, Old English epics, ethnic concept.

У дослідженнях ментальності англосаксонського етносу ще з середини 20 століття панує єдиний погляд на основні концепти, або *controlling themes*, давньоанглійського епосу: слава і безчестя, вірність і зрада, щедрість та скупість. Ці дихотомії, які лежать в основі концептуальної картини світу англосаксів у ранньому середньовіччі, від-

повідують філософсько-світоглядним макрокатегоріям "добро" та "зло". З цієї причини всі емоційно-оцінні прикметники давньоанглійської (та інших мов – А. С.) утворюють два полярих семантичних поля, що об'єднуються навколо лексем *god (good)* та *yfel (evil, bad)* [1].

Здобуття слави як основний привід до пошуку скарбів, боротьби із ворогами та здійснення подвигів, які відповідають настановам як християнської, так і дохристиянської германської етики, відоме за текстами більшості германських етносів (оповіді про Беовульфа, Зігмунда, Хельгі та ін.). Це – одна з етнокультурних домінант картини світу давніх англосаксів. За словами І. В. Шапошникової, в етнокультурній домінанті англоса-

¹ Ця стаття є продовженням попередніх досліджень із такими доповненнями: терміни "ахроматичні" та "хроматичні" замінено "колоративами відтінку, яскравості та насиченості"; замість "кольоропозначення" та "колірна номінація" вживається термін "колоратив" або "колірний термін" (КТ); в основному за рахунок КТ насиченості та яскравості розширено перелік аналізованих колоративів (із 11 до 25).

ків наявні два імперативи – войовничість та страх перед вигнанням; І. Кононова вважає центральним символом-маркером цієї доміанти є *feoh* – "багатство", символ і матеріальне втілення прагнення до слави [5].

Безперечно, що для давнього англосакса процес здобуття слави відповідав макрокатегорії "добро" і, отже, був співвіднесеним із концептом "благо". Водночас, морально-етичні імперативи епічних текстів об'єктивують й інші уявлення щодо змісту поняття "благо", що співвідносяться з образами теоцентричної парадигми; образом короля (за Р. Каске, *rex justus* [15]); смислосферою відносин між вождем та його підданими. У давньоанглійському епосі на колоративні та нумеративні образи покладена функція об'єктиваторів концептів "благо" і "слава", а також протилежних їм. Специфіка цих образів полягає в тому, що вони, як правило, не є аксіологічно маркованими.

Ми вже відзначали, що проблемним питанням з часів У. Міда вважається така особливість давньоанглійських текстів, як невелика кількість та частотність у них термінів на позначення власне колірної відтінку (*hue*) і зміщення акценту на користь вербалізаторів ознак насиченості і особливо яскравості (*saturation and brightness*) [18, с. 195–200]. У. Мід допускає наявність зв'язку між ахроматичністю та аколорністю давньоанглійських текстів та особливостями англосаксонської ментальності [22, с. 173]. Ще одне пояснення переважання значення яскравості над відтінковим в давньоанглійській мові було запропоновано К. Біггем із посиланням на Р. Мак-Лорі [12; 16], згідно з теорією якого в міру розвитку мови зростає питома вага відтінкового значення, в той час як питома вага значення яскравості зменшується. Проти застосування цієї теорії у даному випадку свідчить високий ступінь розвитку давньоанглійської мови на момент письмової фіксації більшості текстів і наявність відповідних "відтінкових" лексем із численними дериватами у словнику давньоанглійської мови.

Кількісні параметри колоративної лексики у чотирьох епічних текстах ("Беовульф", "Битва при Малдоні", "Битва при Фінзбурзі", "Битва при Брунанбурзі") подано в таблиці:

У "Беовульфі" та інших текстах кількість слововживань колоративів, що передають відчуття насиченості та яскравості (16 та 65 СВ відповідно), набагато перевищує кількість СВ "відтінкових" колоративів, серед яких представлений тільки *geolwe* (1 СВ). Загальна кількість СВ складає 82.

КТ, що передають значення насиченості, відповідають сучасним *white*, *black*, *grey* і є вагомим компонентом колоративної лексики тексту. Вербалізатори темної частини палітри насиченості є атрибутами таких номінацій:

swearf – "ніч" (*swearfum nihtum*) та "дим" (*wudurec... swearf*);

græg – "берег" (*ufan græg*), "меч" (*grægsmæl*) та "спис" (*græge syrcan*);

hwit – "шолом" (*hwita helm*);

blanc – "коні" (*beornas on blancum* [...]);

blac реалізує значення "відсутності кольору" і позначає як чорні, так і білі предмети (іменники "світло" (*blacne leoman*) та "ворон" (*hrefn blaca*)); зустрічається у композиті *hildeblanc* (буквально "зблідлий від битви, смертельно поранений").

Найчисельніша група колоративів у "Беовульфі" – КТ зі значенням яскравості (57 слововживань). До цієї групи відносимо і *brun* та *scir*, когнати сучасних англійських *brown* та *sheer*, що у давньоанглійській мові зберігають невідтінкове значення [20].

Вербалізатори "КТ яскравості" є атрибутами іменників:

deorc – ніч (*nihthelm... deorc*; *deorcum nihtum*), Грендель (*deorc deapscua* –);

niht – Грендель (*nihtbealwa*), нічні ("темні") справи (*nihtweorce*);

thiestr – темні, похмурі думки (*beostrum geponcum*);

har – колір волосся вождя (*har hilderinc*);

hador означає "світло" (*under heofenes hador*); світло сонця (*hadre scineð rodores candel*); кваліфікує голос співця (*scop hwilum sang hador on Heorote*);

fealo – образи коней (*fealwe mearas*; *mearas æppelfealuwe*); моря (*fealwe stræte*; *fealone flod*); скарбу (*maððumsigla fealo*);

scinan означає "світло" (*beorhte scinan*);

brun кваліфікує шоломи та мечі (*seax geteah, brad ond brunecg*; *ecg gewac brun on bane*; *brunfagne helm*);

scir – зброя та військові обладунки ("блискучі" воїни – *scir wered*); кільця броні (*Guðbyrne scan... hringiren scir*); золоте оздоблення зброї (*sciran goldes*), військовий одяг (*scirhame*), образ Доли (Бог – *scir metod*);

beorht кваліфікує золото, яке виплачується знак примирення (*beorhtre bote*), військові обладунки (*beorhte frætwe*), щити (*beorhte randas, bordwudu beorhtan*), списи (*beorhtum byrmum*), сонце (*beorht beacen godes*), військові стандарти (*beacna beorhtost*), зала (*beorhte bold*), звуки веселощів під час святкування (*beorhtode bencsweg*; *beahsele beorhta*), людські житла (*beorht hofu*), місце спочивання героя (*hlæw gewyrcean beorhtne*), світло та його рух (*fyrleocht geseah, blacne leoman, beorhte scinan*; *beorht scacan scapan onetton*), сидла вершників (*wicg... sadolbeorht*); за допомогою композити *wlitebeorht* описується створений Богом світ (*wlitebeorhtne wang*). Військова слава данів акцентується у самоназві *Beorhtdena*.

torht кваліфікує образ зали Хеорот (*hof... torht*), атмосферні умови (*wuldortorhtan weder* – чудесна погода), голос героя (*headotorht hlynnan*).

Аналіз контекстуальної семантики КТ на позначення темних або тьмяних кольорів свідчить, що певна їх кількість має профанне, предметне та аксіологічно нейтральне значення (*wudurec... swearf, hrefn blaca*), але більшість таких КТ співвідноситься з негативно конотативними предметами або персонажами. Так, "темними ночами" здійснюються недобрі справи (*[Grendel] Heorot eardode, sincfage sel swearfum nihtum*); ніч позначає завершення бенкету та настання часу битви з чудовиськами (*Nihthelm geswearc deorc ofer dryhtgumum*); вночі здійснює напади дракон (*an ongan deorcum nihtum draca ricsian*); водночас, ніч є середовищем ініціації героя (*nihtweorce gefeh, ellenmærpum – he was happy with his night-work and the courage he had shown*). Образ Гренделя майже завжди кваліфікується як "чорний" та "темний".

КТ, які позначають сірі або нейтральні кольори, найчастіше не мають вираженої конотативної семантики і співвідносяться з елементами природної топографії та атмосферними явищами (*ufan græg*; *fealwe stræte*; *fealone flod*; *wuldortorhtan weder*), з кольором хутра; зі сталеву зброєю (*grægsmæl*; *græge syrcan*) або кольором скарбів (*maððumsigla fealo*). Не вираженою у більшості контекстів є позитивна семантика сірого кольору волосся, що символізує мудрість і досвідченість, у формульному сполученні *har hilderinc*.

Семантика певної кількості КТ на позначення світлих та яскравих референтів також співвідноситься із профанною картиною світу (*beornas on blancum*; *hildeblanc*; *blacne leoman*; *fyrleocht geseah, blacne leoman*; *beorhte scinan*; *beorht scacan scapan onetton*). Водночас, співвіднесеність яскравих та світлих предметів із концептосферою "добро" і "благо" відзначається у контекстах опису зброї та обладунків головних героїв, які є "яскравими", "світлими" і "білими" (*seax... brad ond brunecg*; *ecg gewac brun on bane*; *brunfagne helm*; *Guðbyrne scan... hringiren scir*; *sciran goldes*; *scirhame*;

hwita helm; beorhte frætwæ; beorhte randas, bordwudu beorhtan; beorhtum byrnum; beacna beorhtost; wigc... sadolbeorht). Атрибутивна характеристика "яскравий" застосовна і до збірних іменників *scir wered; Beorhtdena*. Яскравими постають золото і скарби (*beorhtre bote; maððumsigla fealo*) та житла людей (*beorht hofu; hlæw gewyrcean beorhtne; beorhte bold; beahsele beorhta; hof...*

torht) і образи теоцентричної парадигми (*scir metod; beorht beacen godes; heofenes hador; hadre scined rodores candel; wlitebeorhtne wang*). Семантика яскравості виходить за межі візуальної модальності і розповсюджується на звуки пісні та святкування (*beorhtode bencswæg; Scop... sang hador*).

Таблиця 1

Колоративи в епічних текстах

Колоратив (ДА)	Кількість	
Колоративи з відтінковим значенням		
<i>Geolo (geolu, geolwe)</i>	1	Всього: 1
Колоративи зі значенням насиченості		
<i>Swear</i>	4	
<i>Hwit</i>	2	
<i>Blac</i>	3	
<i>Blanc</i>	1	
<i>Græg</i>	5	
<i>Haso</i>	1	Всього: 16
Колоративи зі значенням яскравості		
<i>Brun</i>	4	
<i>Sealobrun</i>	1	
<i>Scir</i>	6	
<i>Beorht</i>	20	
<i>Torht</i>	3	
<i>Fealo (fealwe)</i>	7	
<i>Hador (hadre)</i>	3	
<i>Scinan</i>	1	
<i>Scyne (sciene)</i>	1	
<i>Har</i>	11	
<i>Deorc</i>	4	
<i>Niht</i>	3	
<i>Piestr- (peostr-)</i>	1	Всього: 65

Примітка: Правопис колоративів подано у відповідності зі словником давньоанглійської мови [19] та Color in Old English Poetry [18]. В список не було включено іменники та дієслова із колоративним значенням, такі, як *leoht*. Інші лексеми, наприклад, *niht*, було включено лише у функції прикметника з колоративним значенням.

У перелічених контекстах вживання КТ наявне поєднання денотативного та коннотативного; буденного і символічного значень. Так, зброя могла б бути "блискучою" через відблиск сонця на металевих війстрах, але погода описана як похмура; окрім того, "вблискують" не тільки металеві вироби, а й дерев'яні щити. Золотий скарб сам по собі є яскравим і блискучим, але сакральна семантика скарбу у світовій міфології визначає його і як символ-об'єктиватор ідеї плодючості та сили; отже, світської та духовної влади. Людські житла також могли сприйматись як фізичний осередок світла у світі, в якому єдиним джерелом освітлення окрім сонця було вогнище або свічка. З іншого боку, зала Хеорот у тексті реалізує ампліфікатив-

ну та апотропеїчну семантику образа-ізоморфа Світового дерева і за ознаками позиціонування у сакральному просторі тексту співвідноситься з образом-протопіпом святкової зали (Валгаллоу) [8]. З огляду на це, яскрава забарвленість зали є вказівкою на її позиціонування на верхньому ярусі світобудови і, отже, на співвіднесеність із концептами "краса" та "благо" (поетичні синоніми на позначення Хеорота – *[heal] betlic ond banfag, dryhtsele, fæger foldsbold, freoburh, gifhealle, goldsele, hea hus, husa selest, reced selesta, sincfage sel* та ін.).

Кількісні характеристики нумеративної складової епічних текстів наведені у таблиці:

Таблиця 2. Нумерологія давньоанглійських епічних текстів .

	Beowulf	The Battle of Finnsburh	The Battle of Maldon	The Battle of Brunanburh	TOTAL
An	4	1	-	-	5
Twa	3	-	-	-	3
þreo	1	-	-	-	1
feower	3	-	-	-	3
fif	2	1	-	1	4
eofon	1	-	-	1	2
eahta	2	-	-	-	2
nigen	1	-	-	-	1
preotene	1	-	-	-	1
feowertene	1	-	-	-	1
fiftig	3	-	-	-	4
siextig	-	1	-	-	1
∞	25	3	5	-	33
TOTAL	47	6	7	2	62

Числові значення у "Беовульфi" прямо вербалізуються 48 разів; у "Битві при Фінзбурзі" – 6 разів, у "Битві при Малдоні" – 6, у "Битві при Брунанбурзі" – 2 рази.

На тлі невеликої частотності та низького рівня символізації ряду сакральних чисел (2–9), текст "Беовульфа" відзначається повнотою представлення та символічною

поляризованістю числової бінарної опозиції "один – багато" ("один – не один", "один – всі"). Семантика одиничності у "Беовульфi" прямо вербалізується принаймні у чотирьох контекстах, семантика множинності – у 25. У "Битві при Фінзбурзі" та "Битві при Малдонi" семантика множинності актуалізується 3 та 5 разів, відповідно.

Одиниця в епічних текстах має амбівалентну символіку. Одиничність явища символізує його виключність, зразковість і водночас відмінність, віддаленість та віддаленість від соціальної норми. Одиниця може виступати як позитивний кваліфікатор (*þæt wæs an cyning* – то був гарний конунг; *ðurh anes cræft ealle ofercomon* – силою одного всі здобули перемогу; *Scotend swæfon... ealle buton anum* – всі воїни спали, окрім одного (Беовульфа)), але також є частиною смислового простору антисвіту, населеного ворожими людьми істотами (*Swa rixode ond wið rihte wan, ana wið eallum* – Грендель правив, один проти всіх). За текстом Грендель є єдиним нащадком Каїна, провиня якого призвела до його вилучення із соціального життя; підкреслюється зневага та ненависть Гренделя до будь-яких форм колективного буття.

Навпаки, семантика **множинності** (лексема *eall*) реалізує космологічну ознаку впорядкованості всесвіту. *Eall* – прислівник, який акцентує існування законів життя та розвитку. Так, однією з центральних тем "Беовульфа", як і інших германських героїчних поем, є невідворотність долі та минуцність всього земного; незмінність законів існування всесвіту (*opðe nipende niht ofer ealle; Ealle wyrd forsweop; Ealle hie deað fornam ærran mælum; ealles morncynnes mine gefræge þone selestan bi sæm tweonum, eormencynnes; Metod eallum weold gumena cynnes*).

Використання *eall* у контекстах, у яких кодифікуються правила співіснування людей у суспільстві, підкреслює функцію конунга як дарувальника багатств та благ. У відносинах, що складаються між щедрим конунгом та вірною дружиною, немає місця для зверхності і несправедливості: отримавши здобич, король зобов'язаний винагородити всіх хоробрих воїнів. Батько Хротгара був славним конунгом тому, що він роздавав своїм підданим все, окрім "народної землі та людських життів". В свою чергу, дружинників об'єднує повага до конунга та готовність захищати його ціною власного життя; синхронізація дій воїнів у ситуації бенкету має ритуально-міфологічні відлуння (*Werod eall aras; Denum eallum wearð, ceasterbuendum, cenra gehwylcum, eortum ealuscerwen; Denum eallum wearð æfter þam wælræse willa gelumpen; Wig ealle fornam Finnes þegnas nemne feaum anum; Denum eallum wæs, winum Scyldinga; ða se wisa spræc sunu Healfdenes (swigedon ealle)*).

У невеликих батальних епічних текстах війна осмислюється як ситуація, що об'єднує всіх воїнів, незалежно від їх соціального статусу. Зв'язок, який виникає між *heorþgeneatas* (*hearth-companions*), уможлиблює найви-

breat bolgenmod beodgeneatas,
eaxlgesteallan, oppæt he ana hwearf,
mære þeoden, mondreamum from.
... Nallas beagas geaf
Denum æfter dome; dreamleas gebad
þæt he þæs gewinnes weorc þrowade,
leodbealo longsum. ðu þe lær be þon
1713-1720

щий рівень координації зусиль, коли воїни об'єднуються у єдиний організм, що мислить одним розумом (*anmode = an + mod, one mind*): *habbað eowre linda, hicgeað on ellen, winnað on orde, wesað onmode!*

Семантика одиничності та множинності актуалізується також у ситуаціях опису непересічних подій та діянь. Так, хоробрість та витривалість Беовульфа вирізняють його навіть серед "кращих із кращих" – дружини данів, завдяки чому він є зразковим воїном. Водночас, це є причиною виникнення символічної дистанції між Беовульфом та рештою воїнів, яка виявляється у ситуації поєдинку між Беовульфом та Гренделем. У такому випробуванні-поєдинку, як писав В. Н. Топоров, "напруження боротьби є таким, що будь-який з членів бінарної опозиції, що визначає семантику цього універсуму, стає двозначним, амбівалентним; його ... остання інтенпретація визначається лише в залежності від точки зору, яка розуміється як кінцева" [11, с. 154]. "Виключність" Беовульфа та Гренделя створює паралелі між антагоністами, які багаторазово актуалізуються ситуативно: Беовульф прибуває на допомогу до Хротгара з іншими воїнами-гаутами, але виділяється з-поміж них; він спить у Хеороті, очікуючи нападу Гренделя разом з данами та гаутами, але веде бій власноруч; прийшовши на берег Гренделевого моря із співвітчизниками та данами, він один пірнає на його дно; в останньому поєдинку з Беовульфом залишився б один буквально, якби не допомога Віглафа.

В останньому з цих контекстів стає зрозумілим, що присутність інших воїнів перешкоджає остракізму героя, виключність обдарованість якого могла б наблизити його до статусу вигнанця, адже, як писав Б. Вальденфельс, "досвід чужого... обертається перетворенням досвіду на чужий досвід і перетворенням на чужого того, хто цей досвід переживає" [2, с. 6].

В інших контекстах "Беовульфа" виділення одного актанта з-поміж інших супроводжується руйнуванням соціальних зв'язків, аж до деструкції соціуму: старий воїн встає, поки всі інші святкують (*se ðe eall geman*) і виголошує промову, що призводить до кровопролиття та взаємного порушення обітниць; у першій частині тексту гармонію бенкету порушує ізольована промова Унферта. Скарбом дракона володіє старий ярл, який залишився "один після всіх" (*an after eallum*); його доля є гіркою. Позитивно маркованим є лише "виділення" Віглафа, який єдиний з усіх воїнів підтримує Беовульфа у його останній битві; важливо, що відмінність Віглафа "від усіх" полягає у прагненні до об'єднання, а не розділення.

Маргіналізація конунга має прецедент у історії Херемода, скупість і мстивість якого не мають виправдання у системі цінностей воїна-англосакса. Його маргіналізація, відчуження від власного роду, є повними та незворотними:

He slew, wrath-swollen, his shoulder-
comrades, Companions at board!
So he passed alone, Ghieftain haughty,
from human cheer.
¶ no bracelets gave he to Danes as was due;
He endured all joyless Strain of struggle
and stress of woe, Long feud with his folk.
Here find thy lesson!

Падінню вождя передував період слави, оскільки Бог "підняв його вище за всіх людей" (*ofer ealle men forð gefremede*). Надмірна гордість Херемода призвела до його "падіння", "відлучення" від радості; при цьому фізична загибель Херемода не акцентується; натомість, гріх призводить до страждань його душі, що саме по собі вже є достатнім покаранням.

Цей прецедент є елементом християнської дидактики: скупість та мстивість короля отримують негативний моральний кваліфікатор як прояви гордині. Таким чином, подія оцінюється не тільки за шкалою протиставлення "користь – шкода", а й за аксіологічною шкалою християнської моралі. Обидві системи цінностей визначають місце людини в соціумі як "однієї з багатьох", у першому разі спираючись на необхідність фізичного збереження спільноти (скупість короля – нееквівалентність символічного обміну – слабкість дружини – поразка; самотність – вразливість; самотність – маргіналізація –

Het þa bord beran, beornas gangan,
þæt hi on þam easteðe ealle stodon.

gyf hi þa gearnunga ealle gemundon
þe he him to duguþe gedon hæfde

ealle gesawon
heorðgeneatas þæt hyra heorra læg.

hi woldon þa ealle oðer twega,
lif forlætan oððe leofne gewrecan

Us is eallum þearf
þæt ure æghwylc oþerne bylde

Р. В. Елліот серед перших звернув увагу на те, що у тексті, поки Беорнот живий, його присутність є домінуютью англосаксонського війська як його символічний центр. Із загибеллю вождя пряму мову у тексті представлено низкою монологів та діалогів, що супроводжуються коротким описом участі промовця у битві та його славетної загибелі [13, с. 64]. Без вождя події не підкоряються загальним законам, тому слова молодого воїна передують промові досвідченого, а простий воїн говорить перед родичем вождя. Тим не менше, світ, "пошкоджений" падінням Беорнота на фізичному рівні, зберігає цілісність на смисловому: слова кожного з воїнів є заклик до помсти за вождя або нагадуванням про спільну радість, пережиту в часи перебування біля сакрального центру (букв. "за вином" у святковій залі).

Виявлені під час дослідження КТ та нумеративів закономірності ще раз підтверджують виняткову важливість еквівалентності відносин між вождем та воїнами у англосаксонському суспільстві. У подальшому доміганта вірності у поведінці підданого вплинула на більшість сфер життя англосаксів: так, у законах короля Альфреда зрада королю є єдиною провинною, від якої не можна відкупитись [17, с. 15]. Отже, код військової честі, який спостерігав ще у континентальних германців Тацит, є актуальною домінуютью етносвідомості і в англосаксів ("Повернутись живим із битви, у якій загинув вождь, означає покрити себе соромом та безчестям; захищати його, оберігати, а також його славі приписувати свої подвиги – в цьому полягає головна присяга" [9, с. 63–67].

ідентифікація зі сферою периферії та чужого); у другому – на необхідність морального вдосконалення (скупість та зарозумілість – моральний занепад – поразка).

Дії вбивць Херемода не є негативно макрованими, що вказує на специфіку статусу конунга у англосаксонському суспільстві, яка перегукується з найдавнішими магічними віруваннями про те, що влада короля визнається його силою та нерозривністю його зв'язку із країною та підданими; послаблення сили короля або такого зв'язку призводить до ритуального вбивства вождя та призначення на його місці іншого, сильнішого [14]. Як зазначав О. Колесник, у давньоанглійській епічній традиції король справді виявляється прототиповим воїном – "лідером, носієм надзвичайних властивостей, однак "кращим з рівних" [5, с. 6–11].

У "Битви при Малдоні" спільність думок та дій воїнів акцентується шість разів; наявне інше співвідношення ознак одиничності та множинності ("один=всі").

He bade them take shield then, go
so that warriors all stood on the bank.
63-64

if they all remembered those favors
that he for their profit had done.
196-197

All saw there,
his hearth-companions, that their lord lay.
203-204

they all wished, then, one of two things-
to leave life or loved one avenge.
207-208

to all of us need is
that each of us embolden the other
233-234

Отже, у давньоанглійських епічних текстах більше половини числових значень можуть бути співвіднесені з опозицією "один – багато", "один – всі", яка є числовим відповідником онтологічного протиставлення на всі "центр – периферія", "свій – чужий", "корисний – шкідливий" і є засобом легітимації соціальної реальності військового суспільства, домігантами якого є, з одного боку, вірність та хоробрість, з іншого – великодушність і щедрість. Серед досліджених 82 контекстів вживання колірних термінів принаймні у 40 реалізований аксіологічний та символічний компоненти значення, що дозволяє співвіднести КТ на позначення темних та тьмяних кольорів до засобів концептуалізації понять "безчестя, забуття", а КТ на позначення світлих та яскравих кольорів – понять "слава, благо".

1. Барышева Т. А. О некоторых особенностях картины мира древних англосаксов (на материале образной лексики англосаксонских произведений и их перевода на современный английский язык) / Т. А. Барышева // Язык. Этнос. Сознание. Материалы международной научной конференции. – 2003. – Т. 1. – С. 48 – 54. 2. Вальденфельс Б. Топография чужого: студії до феноменології чужого / Бернгард Вальденфельс; [пер. В. Кебуладзе]. – К.: ППС – 2002, 2004. – С. 1 – 70. 3. Жюссеран Ж. Ж. История английского народа в его литературе / Жан Жюль Жюссеран; [пер. с фр.]. – М.: Либроком, 2009. – 416 с. 4. Колесник О. С. Мовне відображення міфоконцептів у картинах світу англійців і українців / О. С. Колесник // Мовні і концептуальні картини світу. – 2007. – Вип. 23, ч. 2. – С. 6-11. 5. Кононова И. В. Репрезентация морально-этической конфеттосферы как части общей системы ценностей англосаксонского этноса в дохристианской героической поэзии / И. В. Кононова // Вестник Чувашского университета. – 2003. – № 89. – С. 201 – 212. 6. Слухай А. С. Ахроматичність як ознака образної парадигми давньоанглійських епічних творів 10 – 11 ст. та поеми "Беовульф" // Лінгвістика XXI століття: нові

дослідження і перспективи – 2008. – С. 264 – 273. 7. Слухай А. С. Образ Світового Дерева у давньоанглійській епічній поезії: семантика та еволюція // Мовні і концептуальні картини світу – 2009. – Вип. 26(3). – С. 163 – 169. 8. Слухай А. С. Еволюція етнокультурних кодів цвета в англійському мові (на матеріалі поеми "Беовульф" і роману "Властелин Колец" Дж. Р. Р. Толкієна) / А. С. Слухай // Горизонти психолингвістики. – Тверь, 2009. – С. 256 – 261. 9. Тацит. Германия / Публій Корнелій Тацит; [пер. с лат. В. И. Модестова] // Древние германцы (сборник документов). – М.: Соцэкгиз, 1937. – С. 55 – 83. 10. Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического / В. Н. Топоров. – М.: "Прогресс", 1995. – 624 с. 11. Alexander J. J. G. Some aesthetic principles in the use of colour in Anglo-Saxon art / J. J. G. Alexander // Anglo-Saxon England. – 1975. – Vol. 4. – P. 145 – 154. 12. Biggam C. P. The ambiguity of brightness (with special reference to Old English) and a new model for color description in semantics / Carole P. Biggam // Anthropology of color: interdisciplinary multilevel modelling. – 2007. – P. 171 – 187. 13. Elliott R. V. W. Byrthnoth and Hildebrand: a study in heroic technique / R. V. W. Elliott // Comparative Literature. – 1962 – Vol. 14, No. 1 – P. 53 – 70. – (Studies in Old English Literature in Honor of

Arthur G. Brodeur). 14. Frazer, J. G. The Golden Bough / J. G. Frazer. – London: Macmillan & Co Ltd., 1963. – 969 p. 15. Kaske R. E. Sapientia et Fortitudo as the controlling theme of Beowulf // R. E. Kaske // An Anthology of Beowulf Criticism [ed. Lewis E. Nicholson]. – 1976. – P. 269 – 311. 16. MacLaury R. E. From brightness to hue: an explanatory model of color-category evolution / R. E. MacLaury // Current Anthropology. – 1992. – Vol. 33, No. 2. – P. 137 – 186. 17. Magennis H. The images of community in Old English poetry / Hugh Magennis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – P. 1-20. 18. Mead, W. E. Color in Old English poetry / William E. Mead // PMLA. – 1899. – Vol. 14, No. 2. – P. 169 – 206. 19. Old English Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://home.comcast.net/~modean52/oeme_dictionaries.htm. 20. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.etymonline.com/>. 21. Schücking L. L. The ideal of kingship in Beowulf / Levin L. Schücking // An Anthology of Beowulf Criticism [ed. Lewis E. Nicholson]. – Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1976. – P. 35 – 51.

Надійшла до редколегії 27.09.11

О. Лемішка, асп.

СИНТЕЗ ТИПІВ ДИСКУРСУ У ВИСВІТЛЕННЯ ПАНДЕМІЇ ГРИПУ 2009 В УКРАЇНІ АНГОЛОМОВНИМИ ЗМІ

В статті розглянуто лінгвістичні засоби формування суспільної думки, що використовуються англомовними медіа у висвітленні пандемії грипу в Україні 2009 року. Аналіз базується на теорії соціального відтворення реальності.

Ключові слова: дискурс, комунікація в сфері охорони здоров'я, теорія соціального відтворення реальності, маніпулятивні стратегії та тактики, мас-медіа.

В статье рассмотрены лингвистические средства формирования общественного мнения, использованные англоязычными медиа при освещении пандемии гриппа в Украине 2009 года. Анализ основывается на теории социального отображения реальности.

Ключевые слова: дискурс, коммуникация в сфере здравоохранения, теория социального отображения реальности, манипулятивные стратегии и тактики, масс-медиа.

In this article we examine the linguistic tools of social opinion shaping used by English speaking media when covering the flu pandemic in Ukraine in 2009. The approach is based on the social construction theory.

Key words: discourse, health communication, social construction theory, manipulation strategies and tactics, mass media.

Поява засобів масової інформації докорінно змінила сучасне суспільство: технології суттєво підвищили рівень інформованості, обізнаності середньостатистичної людини. Це зробило більш публічними діяльність таких інституцій: судів, освітніх закладів, адміністративних органів. Медичні заклади не стали винятком. Комерціалізація медицини, яка іде поруч з державним контролем, примушує медичні заклади та державні органи вести комунікацію зі суспільством. Таким чином, однією з проєкцій медичного дискурсу є обговорення проблем медицини та охорони здоров'я у ЗМІ. Іншими словами, медичний дискурс, який як правило асоціювався зі спілкуванням лікарів та пацієнтів, зараз знаходить відображення і в засобах масової інформації.

Вражаючи обсяг аудиторії сучасних ЗМІ робить їх потужним інструментом впливу. Ідеї, що транслиються ТВ, радіо, передаються інтернетом, друкованими виданнями тощо, здатні докорінно змінити ставлення аудиторії до окремих осіб чи явищ. За допомогою низки прийомів владні сили через ЗМІ ефективно впроваджують в суспільство необхідні ідеології, цінності та уподобання. Вплив при цьому залежить від майстерного використання прийомів, тактик та стратегій. Оскільки сфера охорони здоров'я цікавить усіх без винятку, а також є комерціалізованою, то ЗМІ можуть використовуватися для формування суспільної думки за допомогою маніпулятивних прийомів.

Метою статті є дослідити висвітлення пандемії грипу в Україні англомовними ЗМІ та означити основні лінгвістичні засоби формування ними думки суспільства.

В основі прийомів формування повідомлення лежить *теорія соціального відтворення*. Соціологи Пітер Бергер та Томас Лакмен [5] визначили соціальне відтворення реальності як діалектику між соціальною реальністю та індивідуальним буттям – іншими словами, як символічний зв'язок між загальноприйнятим знанням та особистим розумінням. Посередником соціального від-

творення є *мовне вираження* людей та спільнот, окреслене та записане як історія. Філософські корені символічного зображення реальності чітко прослідковуються як в давніх, так і в сучасних комунікативних теоріях. Мету спілкування неоднозначно трактували ще за часів Платона, а отже існують два протилежні погляди: 1) спілкування віддзеркалює матеріальний світ та його істини; 2) мовлення *створює* світ та значення його складових [4, с. 185].

Такий поділ був актуальним до другої половини XIX століття. У 1967 році риторик Роберт Л. Скот висловив думку, що істина (truth) не є сталою, що це "сукупність загально прийнятих соціальних норм, досвіду чи віри (matters of faith), що служить орієнтиром у різних ситуаціях", котрі в свою чергу є "результатом процесу взаємодії у певний момент часу" [12]. Іншими словами істина є продуктом комунікації, а знання, навіть наше розуміння фізичних предметів, формується мовою та міжпредметним консенсусом [6]. Проте антитезою до даної позиції є група вчених на чолі з К. Рейлзбек [14], котра запропонувала розглядати матеріальну реальність, що існує окремо від мовлення, але що не має значення без символічного трактування.

У своєму огляді комунікативних теорій професор Роберт Крег [8] знову повертається до діалектики набування та передачі знання про дійсність (reality) і розрізняє два підходи до визначення комунікації: 1) трансмісійний (transmission) – комунікація як передача інформації у формі повідомлень від однієї свідомості до іншої та 2) конститутивний підхід (constitutive), згідно з яким комунікація постає як процес, що продукує та репродукує спільне значення (shared meaning) [14, с. 125], таким чином уможливаючи використання теорії соціального відтворення як "метамоделі", що пояснює механізм процесу комунікації [7].

До сьогоднішнього дня теорія соціального відтворення застосовувалась лише у дослідженнях перебігу